

* Μικρές Δοκιμές Συγκριτικής Φιλολογίας *
 Επιμέλεια: Δημήτρης Ἀγγελᾶτος

ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ:

ΚΕΝΤΑΥΡΟΙ, ΔΑΧΤΥΛΑ, ΚΑΡΦΙΑ

*Ἀγγ. Σικελιανός – Γ. Παυλόπουλος – Abbas ibn al-Ahnaf

Τοῦ Μιχάλη Πιερχή

ΑΜΕΣΗ, «μαρτυρημένη σχέση» συνδέει τὸ ποίημα τοῦ Γ. Παυλόπουλου «Τὸ ἀγαλμα καὶ ὁ τεχνίτης»¹ μὲ «[Τὰ ἀετώματα τῆς Ὀλυμπίας]» τοῦ Ἀγγ. Σικελιανοῦ (μὲ τὸ πρῶτο συγκεκριμένα σκέλος τοῦ ποιήματος)²: πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικὲς ἐκδοχὲς τῆς σκηνῆς πού κοσμεῖ τὸ δυτικὸ ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στὴν Ὀλυμπία. Τὸ ἴδιο ὡστόσο δὲν παρατηρεῖται στὴ συνάντηση τοῦ Γ. Παυλόπουλου (ἄξονας τὸ ποίημά του «Ἡ δοκιμὴ»³) μὲ τὰ ποιήματα τοῦ ἄραβα ποιητῆ τοῦ 8ου αἰῶνα Abbas ibn al-Ahnaf al-Hanafī (750-809)⁴, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιμείνω μόνον σ' ἓνα.

Μαρτυρημένη ἐπαφὴ ἀπὸ τῆ μιά, πού διαστῆλλει ὁμως ριζικὰ τίς δύο πλευρὲς, χαμένῃ μέσα στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο συνάντηση πού φέρνει πολὺ κοντὰ δύο ποιητὲς, αἶροντας ἀδιόρατα σχεδὸν τίς μεγάλες τους διαφορὲς, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀποτελοῦν τὸ δίπτυχο πού ἀναπτύσσεται στὸ θεματικὸ ἄξονα τοῦ σκοτεινοῦ πλὴν τόσο εὐπρόσωπου ἔρωτα καὶ τῶν ἐκρηκτικῶν διαστάσεων του.

α) Τὰ δύο ποιήματα:

[Γ. Παυλόπουλου]

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΚΑΙ Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ

Σάν ἔδλεψε τὸ μουσεῖο / ἀργά τὴ νύχτα
 ἢ Δηιδάμεια / κατέβαινε ἀπὸ τὸ ἀέτωμα. /
 Κουρασμένη ἀπὸ τοὺς τουρίστες / ἔβαινε
 τὸ ζεστὸ λουτρό της καὶ μετὰ / ὥρα πολλή
 μπροστὰ στὸν καθρέφτη / χτένιζε τὰ χρυσά
 μαλλιά της. / Ἡ ὁμορφιά της ἦταν γιὰ
 πάντα / σταματημένη μὲς στὸ χρόνο. //

Τότε τὸν ἔδλεπε πάλι ἐκεῖ / σὲ κάποια
 σκοτεινὴ γωνιά νά τὴν παραμονεύει. /
 Ἐρχόταν πίσω της ἀθόρυβα / τῆς ἀρπαξε
 τὴ μέση καὶ τὸ στήθος / καὶ μαγκώνοντας
 τὰ λαγόνια της / μὲ τὸ ἓνα του πόδι /
 ἔμπηγε τὴ δυνατὴ του φτέρνα / στὸ πλάι
 τοῦ ἑξαίσιου μηροῦ της. // Καθόλου δὲν
 τὴν ξάφνιαζε / κάθε φορὰ πού τῆς ριχνό-
 ταν. / Ἄλλωστε τὸ περίμενε τὸ εἶχε συνη-
 θίσει πιά. // Ἀντιστεκόταν τάχα σπρώ-
 χνοντας / μὲ τὸν ἀγκώνα τὸ φιλήδονο
 κεφάλι του / καὶ καθὼς χανόταν ὀλη / μὲς
 στὴν ἀρπάγη τοῦ κορμοῦ του / τὸν ἐνωθε
 νά μεταμορφώνεται / σιγά σιγά σὲ κένταυ-
 ρο. // Τώρα ἢ ἀλογίσει ὀπλή του / τὴν
 πόνταγε κάπου ἐκεῖ / γλυκὰ στὸ κόκαλο /
 καὶ τὸν ὄνειρευότανε παραδομένη / ἀνά-
 μεσα στὸ φόβο της καὶ τὴ λαγνεία του / νά
 τὴ λαξεύει ἀκόμη.

[Ἀγγ. Σικελιανοῦ]

[ΤΑ ΑΕΤΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ]

Κένταυροι, ὦ Κένταυροι, μεθύσι / γιγά-
 ντιας γύρω μου ἀρπαγῆς, / πού τὴν ὀρμη-
 σου ἔχεις θυθίσει, / γενί, στὴ δύναμη τῆς
 γῆς! // Φλέβες γεμάτες στὸν ἀγῶνα, /
 σφιχτὸν ἀγῶνα ἐρωτικὸ / χέρια ἀσειστα
 καὶ χωνεμένα / στοῦ στήθους τὸ σγουρὸ
 καρπὸ / ἀγκλιστὸ ἀλογίσιον γόνα – / πῶς
 νά σέ πῶ, πῶς νά σέ πῶ; / πού 'σαι ὁ
 κισσὸς ὁ θεριεμένος, / ἢ ῥίζα πού ἀπ' τὸ
 χῶμα βγαίνει, / ἢ γυμνὴ ἀγάπη πού ἀγα-
 πῶ...

Ἡ σκηνὴ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος
 ἀφορᾷ στὴν κατάληξη τοῦ γλεντιοῦ γιὰ
 τὸ γάμο τοῦ Πειριθίου καὶ τῆς Δηιδά-
 μειας: οἱ καλεσμένοι Κένταυροι ὀρμούν
 μεθυσμένοι καὶ ἀρπάζουν τίς γυναῖκες

πού παρευρίσκονται, αποκρούοντας ταυτόχρονα τούς Λάπιθες πού σπεύδουν πρὸς βοήθεια. Αὐτή ἡ σκηγή ἀποτελεῖ τὸν πυρήνα τοῦ ποιήματος τοῦ Σικελιανοῦ ἐνῶ στό «Τό ἀγαλμα καί ὁ τεχνίτης» τὸ δάρος πέφτει σ' ἓνα συγκεκριμένο σύμπλεγμα μέ πρωταγωνιστές τὸν Κένταυρο Εὐρυτίωνα καί τὴν Δηιδάμεια.

Ἡ ἔξαρση καί τὸ βίαιο πάθος τῶν Κενταύρων στὸν «ἐρωτικό ἀγώνα» ἀναπτύσσονται ἐμφατικά στό ποίημα τοῦ Σικελιανοῦ μέ τὴν παραλληλία τοῦ «θεμελιώδους κισσοῦ» ἢ εἰκονοποιία ὡστόσο αὐτή (: τὸ σφιχτό ἀγκάλιασμα τῶν Κενταύρων - ὁ κισσός) περιορίζει, θά ἔλεγε κανεῖς, τίς δυνατότητες μᾶς ἀφηγηματικῆς σκηνοθεσίας πού θά ἀναδείκνυε βαθύτερες ροπές.

Ἡ ἐκδοχή τοῦ Παυλόπουλου, πολυπλοκότερη ἀσφαλῶς σέ ἀφηγηματικό ἐπίπεδο, ὑποβάλλει ἓνα μείζον θέμα ποιητικῆς: τίς προσωπο-ποιημένες σχέσεις ἔργου - δημιουργοῦ / ἐρμηνευτῶν τὸ ἔργο δέν κλείνει τὸν κύκλο του μόλις φύγει ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ δημιουργοῦ, δέν πραγματοποιεῖται ἀλλὰ ἀρνεῖται τὴν καθιέρωσή του, τὴ στάση, τὸ ἀναλλοίωτο πέρας, τὸ θέαμα πού τοῦ ἐπιβάλλεται νά παρέχει στοὺς αἰῶνες. Ἐπιστρέφει μέ ἔρωτα καί φόβο ταυτόχρονα, συνεχῶς στὴν ἀρχή του, ἀναζωπυρώνοντας τίς ἐπιθυμίες πού τὸ φέρνουν στό φῶς (τὴν ἀρχική καί τίς ἐπόμενες): Ἡ Δηιδάμεια - τὸ ἔργο, κουρασμένη ἀπὸ τὴ μονοτονία τοῦ θεάματος πού ὡς ἔκθεμα προσφέρει τὴν ἡμέρα, ἀποκτᾷ τὴ νύχτα ζωὴ ἄλλης τάξεως: ἀποκτᾷ πρόσωπο καί ζεῖ μέσα στὴν ἐρωτικὴ «ἀρπάγη» τοῦ κορμοῦ τοῦ δημιουργοῦ τῆς ὁ ὁποῖος ἐρχεται κάθε νύχτα, μεταμορφωμένος σέ παθιασμένο Κένταυρο καί ἐκείνη τοῦ προσφέρεται «παραδομένη / ἀνάμεσα στό φόβο τῆς καί τῆς λαγνείας του», ἐνῶ ὀνειρεύεται τὴ στιγμή πού τῆς ἔδινε μορφή.

Ὅλα αὐτὰ δεβαίως σέ σκοτεινὸ φόντο δπως καί ἡ ἐπιθυμία πού διασχίζει τὸ ποίημα τοῦ Παυλόπουλου, ἀφήνοντας «ἀθόρυβα» ὁμως τόσο βαθιά

(«ἐμπηγε τὴ δυνατὴ του φτέρνα / στό πλάι τοῦ ἐξαίστου μηροῦ τῆς») τὰ ἴχνη τῆς.

6) Οἱ σκοτεινοὶ χώροι πού ἀπλώνουν ἄμεσα ἢ ὑπαινικτικά τὸ δίχτυ τους στὰ ποιήματα τοῦ Παυλόπουλου, εἶναι ἀπόλυτα ἐναρμονισμένοι μέ τὸ ἐρωτικὸ πάθος πού φωλιάζει ἐκεῖ. Ὡστόσο οἱ αἰχμές τοῦ πάθους αὐτοῦ διαρηγνύουν ἀκαριαῖα τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων καί φυσικά τοῦ ποιήματος, ἀφηνιδιάζοντας τὸν ἀναγνώστη καί προκαλώντας συμφόρηση στίς προσφιλεῖς ἐνδεχομένως συνήθειές του: ἡ φανταστικὴ διέγερση ἀκολουθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ καί πέρα κατευθύνσεις συνταρακτικές.

Οἱ αἰχμές τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους: τὸ δάχτυλο (τοῦ ἀφηγητῆ / ἥρωα) στό ποίημα «Ἡ δοκιμή», πού δυθίζεται στὴ λευκὴ ἐπιφάνεια τῆς «μυρωδάτης φέτας» στό κατώγι (: ὁ ἐμβληματικὸς χώρος στὴν ποίηση τοῦ Παυλόπουλου), καί ὕστερα ἀπροσδόκητα τὸ ἴδιο δάχτυλο «δουτηγμένο στὴν ἄρμη» στό ἄδολο στόμα τῆς μικρῆς ἀδελφῆς τῆς νύφης τὸ καρφί πού μπήγεται μέ πόθο τὴν ἀπαγορευτικὴ σκοτεινὴ πόρτα πού προστατεύει ὡς ἀσπίδα τὴ «σιωπηλὴ γυναῖκα», «πού κρύβεται πίσω ἀπὸ πέπλα κι ἀπὸ γρόλιες» στό τετράστιχο τοῦ ἄραβα ποιητῆ.

Τὰ ποιήματα:

[Γ. Παυλόπουλου]

Η ΔΟΚΙΜΗ

Ἀπάνω ετοίμαζαν τὸ τραπέζι τοῦ γάμου / κι ἐγὼ μέ τὴ μικρὴ ἀδερφή τῆς νύφης / κατεθήκαμε στό κατώγι νά φέρουμε τυρί. / Ἀνοιξα τὸ βαρέλι κι ἔχωσα τὸ δάχτυλο / στὴ μυρωδάτη φέτα. / Κι δπως τὸ ἔβγαλα δουτηγμένο στὴν ἄρμη / ἐκείνη μοῦ τὸ πήρε καί τὸ ἔβαλε στό στόμα τῆς / νά δοκιμάσει πρώτη.

[Abbas ibn al - Ahnaf al - Hanafi]

[ΜΕ ΠΟΥΛΗΣΕ Ο ΕΡΩΤΑΣ...]

Μέ πούλησε ὁ ἔρωτας σέ μιά γυναῖκα σιωπηλή, / πού κρύβεται πίσω ἀπὸ πέπλα κι ἀπὸ γρόλιες. / Στέκομαι ξενηχτώντας στὴν αὐλή τῆς ὀλο πόθο: / τόσο πολὺ πού ἔγινα ἓνα καρφί στὴν πόρτα.

Τό μαρτύριο του άνολοκλήρωτου έρωτικού πόθου στον όποιο είναι άπόλυτα δοσμένος, αιχμαλωτισμένος («Μέ πούλησε ό έρωτας...»), ό ήρωας του τετρασίχμου τροποποιείται ως μεταφορά και συμπεκνώνεται δλο σε μιά μικρή άτσάλινη αιχμή ή όποια παίρνει σχήμα σιγά σιγά («Στέκομαι ξενοχτώντας στην αύλή της δλο πόθο: / τόσο πολύ πού έγινα ένα καρφί στην πόρτα») ή ίδια ένταση μέ άλλους δμως δρους βρίσκειται στην αϊφνίδια γεύση πού θά κρατήσει λίγο, ενός πόθου πού λανθάνει στις ψυχές άπειρων (και «άδέξιων»⁵) πρωταγωνιστών στο ποίημα του Παυλόπουλου.

Οί αιχμές του έρωτικού πάθους (Κένταυρος, δάχτυλο, καρφί) ύπογραμμί-

ζουν τά σήματά τους: α) τήν άκαριαία ή παρατεινόμενη διάρρηξη και τό έχνος της σε επιφάνειες πού κινούνται άπό τό λευκό του μαρμάρου και τής φέτας στο μαύρο τής πόρτας· β) τή σκοτεινή ζώνη μέσα στην όποια λειτουργούν. Συγκροτούν έτοι τούς δρους μιάς ποιητικής άνθρωπογνωστικής τάξεως πού διευρύνεται μέσα στο χώρο και τό χρόνο, ρευστοποιώντας διακρίσεις παλαιού - νέου, γραμματολογικά γνωστού - άγνωστου, άπομακρυσμένου - οικείου.

Άπό έδω και πέρα δμως ξεκινούν άλλοι κύκλοι συγκριτικών προσεγγίσεων και φυσικά άλλες προοπτικές.

Δημήτρης Άγγελάτος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γ. Παυλόπουλος, *Τά άντικλείδια*, Άθήνα, Στιγμή, 1988, σ. 22-23.
2. Άγγ. Σικελιανός, *Λυρικός Βίος*, τόμ. ΣΤ', *Άγνωστα και άνέκδοτα ποιήματα (1902-1951)*, επιμél.: Γ.Π. Σαββίδης, Άθήνα, Έκτος, 1978, σ. 105' τό ποίημα, σύμφωνα μέ τόν Γ.Π. Σαββίδη, έντάσσεται στην ένότητα: «Άποσπάσματα άγνωστων ποιημάτων», όπου συγκεντρώνονται «άφανείς» στίχοι (προφανώς προερχόμενοι) άπό άνολοκλήρωτες συνθέσεις τούς όποιους ό Σικελιανός είχε θεωρήσει άρκετά σημαντικούς ώστε νά τούς δημοσιεύσει είτε ως επιγραφές (μότα) άλλων ποιημάτων του είτε ως παραθέματα σε πεζά του κείμενα» (δ.π., 9).

3. Γ. Παυλόπουλος, δ.π., 17.

4. Η μετάφραση των ποιημάτων του Abbas ibn al - Ahnaf al - Hanafi είναι του Π. Άγαπητού' δλ.: Π. Άγαπητός, «Σκοτεινός κόσμος και ύγρός τρόμος: Δώδεκα ποιήματα των Bhartihiagi και Abbas ibn al - Ahnaf», περ. Έντευκτήριο, άρ. 27, Καλοκαίρι 1994, σ. 48-50.

5. Βλ. και τό ποίημα: «Τό θέατρο του ύπνου», δ.π., σ. 30-31' ίδίως τήν τελευταία στροφή: «μά τώρα ξέραμε πώς παίζαμε άπείλισμένα / παίζαμε τόν έρωτα / τήν περασμένη μας ζωή / μέσα στο σκοτεινό μου δνειρο / σάν δύο ήθοποιοί άδέξιοι / πού τρέμουνε τό σκηνοθέτη», δ.π., σ. 31.

